

ТЕМА БАТЬКІВЩИНИ В КОНТЕКСТІ ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ» В ТВОРЧОСТІ Р. КІПЛІНГА

У статті простежується та досліджується тема батьківщини в творчості Р. Кіплінга як один із аспектів поняття «національна ідентичність». Вивчається вплив даної теми на світоглядну позицію самого письменника та, як результат, на формування поняття «національна ідентичність» в цілому.

Ключові слова: Р. Кіплінг, національна ідентичність, імперіалізм.

Літературний світ знає Р. Кіплінга як, передусім, «співця» британської корони, імперіалістичних принципів, та повсякчас називає його «апологетом цивілізаційної місії британської колоніальної експансії» [5, 34]. Немає підстав піддавати сумніву дане твердження, адже, насправді, уся його діяльність – військова, літературна, журналістська – спрямована на служіння імперії та возвеличення її традицій. Проте існує можливість розглянути постать Кіплінга-імперіаліста з точки зору пересічного громадянина, який щиро і навіть фанатично прив'язаний до рідної країни.

Якщо уважно простежити біографічні дані та аналізувати творчий доробок Кіплінга, можна із впевненістю заявити про те, що батьківщина – Британська імперія – стала для письменника усім, заради чого він жив і працював.

Після того, як 11-річний Редьярд Кіплінг закінчив Девонське училище, де безвідмовно працювала ієрархічна система стосунків між учнями, він зрозумів принцип функціонування великої імперії, в якій живе, яка цілісного механізму і осягнув саму ідею імперіалізму. Слід зазначити, що ця ідея супроводжує його протягом усього життя і є наскрізною у всіх, без виключення, творах. Висловлюючись фігурально, ідею імперіалізму можна назвати першим і єдиним справжнім коханням письменника.

З оповідань Кіплінга дізнаємось, що в його житті траплялись зв'язки із жінками, вони закінчувались і, певно, не залишали по собі нічого, окрім порожнечі, яку, в свою чергу, могло запохитати лише глибоке почуття до батьківщини. Напевно саме тому Кіплінг часто зображає жінку як холодну, нерозважливу істоту, практично не олюднею її. В той же час живими постають природа, елементи побуту і, звичайно, держава – батьківщина письменника. Яскравим ілюстративним прикладом даного твердження може слугувати героїня роману Кіплінга «Світло згасло» («The Light that Failed», 1890) Мейзі. Вона – жорстока кар'єристка із сумнівними здібностями, яка власні амбіції цінує вище, аніж долю людини, що за іронією долі стала зовсім сліпою і, що найважливіше, яка любить її понад усе. Дік Хелдар – ім'я цього знедоленого. Отож, він не отримав від жінки ані жалю, ані кохання. Кіплінг наводить читача на думку, що людина – істота безсердечна, людина так жорстоко чинити не повинна, а тому виникає ймовірність того, що усі добрі справи не притаманні представникам роду людського. Письменник пов'язує усі позитивні моменти свого життя, своєї творчості із служінням державі. Відданість батьківщині важливіша за людські стосунки.

Твори Кіплінга майже позбавлені суб'єктивної оцінки самого автора, або ж вона настільки прихована, що відстежити її можливо лише завдяки проведенню умовної паралелі між біографією письменника та його творчим доробком. Роман «Світло згасло» наводить на своєрідну думку, що Британії, як жінці, Кіплінг симпатизує значно більше, аніж Мейзі – головній героїні роману.

«Світло згасло», звісно, – не найяскравіший приклад поклоніння імперії в літературі, проте, як уже зазначалось раніше, усі твори Кіплінга, як прозові, так і віршовані, нерозривно пов'язані із темою батьківщини.

Стосовно поняття «національна ідентичність» у даному контексті зауважимо, що зміст його можна розкрити через процес ідентифікації, який нерозривно пов'язаний із цим поняттям: «Ідентифікація, як складова процесу виникнення й підтримки ідентичності, характеризується двома основними рисами: по-перше, вона здійснюється цілеспрямовано, по-друге, реалізується за допомогою певних символічних засобів (політичних, релігійних, лінгвістичних, візуальних тощо)» [3, 12]. Вищезгадані символічні засоби – політичні, релігійні, лінгвістичні та багато інших – притаманні творчості Кіплінга. На підставі цього можна зробити висновок, що письменник навмисне і свідомо ідентифікує себе виключно як британця і оголошує це всьому світові через свою літературну спадщину. Це необхідно зазначити, адже багато літературознавців констатують приналежність Кіплінга до індійської нації. Так, його можна сміливо назвати знавцем індійської культури, мови, традицій і, певною мірою, це означає приналежність його до даної нації, проте лише культурну. Як відомо, поняття «національна ідентичність» включає в себе декілька аспектів, із яких лише один – культурний.

У Індії Кіплінг був колонізатором і сповідував культ колонізації та вважав за щастя бути пов'язаним із цим поняттям, адже це сприяло розквіту Британської імперії і сприймалось ним як належне. О.І. Купрін називав письменника «самым ярким представителем той Англии, которая железными руками опоясала весь земной шар и давит его во имя славы, богатства и могущества» [4].

Ризиковано називати Кіплінга англійцем із індійською душею, адже цінності британської культури є для письменника вагомішими і, насамперед, рідними. Неприпустимим, звісно, є твердження про те, що індійська та британська культури розрізняються для Кіплінга на «своє» та «чуже», проте як зріла особистість Кіплінг усвідомлює різні ступені «свого» та «чужого». В такому контексті «своє» та «чуже» взаємозалежні, але все ж таки «своє» для Кіплінга – це все, що пов'язує його із батьківщиною або хоча б натякає на цей зв'язок.

Друга половина XIX століття стала тим переламним періодом, коли Європа, Британія зокрема, поглинала країни-колонії саме у культурному, мовному та навіть релігійному відношенні: «Протягом двох десятиліть після 1875 року півдесятка європейських країн захопили понад чверть усього земного суходолу. Колонії тоді вважались інтегральною частиною розвиненої індустріальної економіки» [5, 877]. По суті своїй колонізація – це політика насильства, явище негативне, проте в той же час тягне за собою низку позитивних моментів, один з яких – культурний розвиток людини та поява у неї громадянської свідомості. З огляду на це можливим буде зробити наступний висновок, що Кіплінг так прихильно ставився до індійського народу і вважав себе його частиною, тому що знав, що Індія знаходиться під надійним патронатом Британії – його справжньої батьківщини. Звісно, це не єдина причина, яка пов'язує письменника із світом індуїзму, і було б помилковим брати її за основу, проте є сенс вважати, що у зрілому віці Кіплінг притримувався саме цієї думки.

У збірках оповідань Кіплінга особливо чітко простежується тема батьківщини. Усюди британська країна і нація – це предмет гордості, подекуди навіть надмірної і зайвої. Гордість ця часто перегукується із насмішкою над плачевним становищем інших націй, але свідчить лише про фанатичне захоплення нею свого громадянина. Кіплінг підкреслює характерні риси британської нації – снобізм та пиху, і аніскільки не засуджує їх. Підтвердженням цього можуть слугувати наступні рядки з його оповідання «The Three Musketeers» («Три мушкетера») із збірки «Soldiers three» («Три солдата»): *«An' when the war began,/ we chased the bold Afghan,/ An' we made the bloomin' /Ghazi for to flee, boys /O! An' we marched into Kabul,/ an' we took the Balar 'Issar, /An' we taught 'em to respect' /the British Soldier (Barrack Room Ballad)»* [6] (*И вышел нам приказ / прогнать афганца враз, /И гази побежал от нас, да, братцы! / И мы вошли в Кабул,/ и взят Балар-Хисар, /Чтоб уважали все / британского солдата (Казарменная баллада)* [1]). Ці рядки проголошують славу британської зброї і несуть в собі безкомпромісність та безжальність завойовників. Висловлюється думка, що кровопролиття варто чинити лише для того, аби довести силу та міць Британії. Таке ставлення варто засуджувати, проте, як зазначалось вище, фанатична любов Кіплінга до рідної країни не має меж, а тому підкреслюється усілякими засобами.

Без сумніву, несправедливо буде формувати зневажливе ставлення на підставі поклоніння письменника агресивній монархічній системі, яка лише сліпо підкоряє слабших за неї. Кіплінг описує Британську імперію із різних точок зору. На протигагу попередній – войовничій та байдужій – виступає інша Британія – лояльна та позитивно налаштована. Доказ цьому зустрічаємо в оповіданні «Muti-Guj Mutineer» («Моти-гадж, мятежник») збірки «Life's Handicap: Being Stories of Mine Own People» («Життя дає фору», 1891): *«The very best of all the elephants belonged to the very worst of all the drivers or mahouts; and the superior beast's name was Moti Guj. He was the absolute property of his mahout, which would never have been the case under native rule, for Moti Guj was a creature to be desired by kings; and his name, being translated, meant the Pearl Elephant. Because the British Government was in the land, Deesa, the mahout, enjoyed his property undisturbed* [7]» (*Лучший из слонов принадлежал худшему из махаутов, и звали это великолепное животное Моти-Гадж. Он был неотъемлемой собственностью своего махаута, что было бы немислимо при туземном самоуправлении, ибо Моти-Гадж был животным, достойным царей, а имя его в переводе значит «слон перл». Но страной управляла Британия, и махаут Деса невозбранно владел своей собственностью* [2]). Наразі маємо іншу картину подій. Описана в даному уривку Британія дозволяє найгіршому господареві мати найкращого слона, а значить, мати приватну власність взагалі. Отже, не так уже й погано, стверджує Кіплінг у своєму оповіданні, бути поневоле, якщо тобою управляє мудрий та шляхетний покровитель.

Беручи до уваги наведені приклади, виникає думка, що рідну країну письменник так різнобічно описує задля того, аби як людині надати їй характер: мінливий, дещо важкий та непоступливий, проте людський. Якщо батьківщина постає в очах Кіплінга як жива істота, то значить і зв'язок між ними є зв'язком двох повноцінних особистостей.

Епоха Кіплінга – це період значних політичних та економічних зрушень в житті його країни і взагалі в Європейській історії. Війни та колонізаційна політика Британської імперії докорінно

змінили ставлення громадян до поняття національної самосвідомості. На тлі процесів глобалізації європейської спільноти актуалізується поняття «національна ідентичність», зростає та збагачується значення цього поняття.

Найважливішим аспектом поняття «національна ідентичність» у такий переламний момент є національно-патріотичний аспект – тема батьківщини, якої повсякчас торкається Кіплінг у своїй творчості. Громадянсько-правовий та етнічно-культурний аспекти нівелюються у такий суспільно-політичній атмосфері.

Вікторіанська епоха – це не лише епоха розквіту Британії, це також період встановлення міжкультурних національних зв'язків. Отже, підсумовуючи усе вищесказане, можна стверджувати, що тема батьківщини є найважливішою темою в творчості Кіплінга. Зважаючи на процеси, які відбуваються в Європі наприкінці XIX століття, зауважимо, що письменник бере за основу тему імперського правління та фанатичної відданості батьківщині, аби провести чітку межу між народом Британії та іншими народами. Таким чином, Кіплінг відводить для імперії окремий та найвищий щабель, на якому вона знаходиться і по сьогоднішній день.

Список використаних джерел:

8. Кіплінг Р. Три мушкетера / Р. Кіплінг / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.ru/KIPLING/rasskazy.txt>
9. Кіплінг Р. Моти-гадж, мятежник / Р. Кіплінг / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.ru/KIPLING/rasskazy.txt>
10. Козловець М.А. Національна ідентичність у контексті глобалізації: соціально-філософський аналіз / Микола Адамович Козловець. – Автореф. дис. ... докт. філос. наук. – К., 2010. – 36 с.
11. Купрін А.И. Редіард Кіплінг / А.И.Купрін / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dugward.ru/library/kuprin/kuprin_rediard_kipling.html
12. Норман Д. Європа : Історія / Дейвіс Норман / Перекл. з англ. П. Таращук. – К. : Основи, 2000. – 1436 с.
13. Kipling R. The Three Musketeers / R. Kipling / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ghostwolf.dyndns.org/words/authors/K/KiplingRudyard/prose/PlainTales/threemusketeers.html>
14. Kipling R. Muti-Guj Mutineer / R. Kipling / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikisource.org/wiki/Moti_Guj_%E2%80%94_Mutineer

Summary. The article discusses and explores the theme of Motherland in the Kipling's prose as one of the aspects of the «national identity» concept. We study the effect of the topic at the philosophical position of the writer and as a result, the formation of the «national identity» concept in general.

Key-words: R. Kipling, national identity, imperialism.

УДК 82.0-2.09

М.Г. Кудрявцев

ДРАМА ІДЕЙ ЯК ЕСТЕТИЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядається генеза і проблема еволюції драми ідей – драми-дискусії, драми світоглядних колізій – у світовій загалом і в українській зокрема літературі. Наводяться приклади кращих здобутків цього жанрового різновиду у творчості класиків, зокрема О.Пушкіна, О.Толстого, Лесі Українки, М.Старицького, Г.Ібсена, А.Чехова, Б.Шоу, І.Кочерги, М.Куліша, Л.Костенко та ін.

Ключові слова: драма, ідея, конфлікт, світогляд, колізія, дискусія, філософічність.

Ідея як духовна першооснова речей і явищ, як форма духовно-пізнавального відображення певних закономірних зв'язків та відношень зовнішнього світу, спрямована на його перетворення, у художній сфері є визначальним фактором – узагальнюючою, емоційною, образною думкою, що лежить в основі твору.

Як категорія естетична, ідея виникає “з відношення розуму до сили уяви...”, поняття, “що виходять за межі досвіду”, “служить першообразом” [12, 184] відтворюваних явищ. Глибина узагальнюючого осмислення життя при естетичній досконалості образного вираження ідеї робить твір високохудожнім, надаючи йому не тільки загальнонаціонального, але й всесвітньо-історич-